

HARRACH GÁBOR

A FELVIDÉKI MAGYARSÁG
FŐBB DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐI
A 2021-ES NÉPSZÁMLÁLÁS TÜKRÉBEN

A 2021-es szlovákiai népszámlálás eredményei a felvidéki magyarság változatlanul folytatódó – abszolút értékben lassabb ütemű, arányát tekintve viszont az elmúlt évtizedek trendjébe illeszkedő – csökkenését mutatják. Az alábbiakban áttekintem a fogyatkozás főbb statisztikáit, az etnikai és anyanyelvi környezet két census közötti változásait, valamint a felvidéki magyarság fontosabb demográfiai jellemzőit (korstruktúra, családi állapot, gyermekvállalás), elsősorban a Szlovák Statisztikai Hivatal online népszámlálási adatbázisának¹ nyilvánosan elérhető adatai alapján.

Az alábbi összegzés arra a 422 065 személyre vonatkozik, aki az utolsó szlovákiai népszámlálás során elsődlegesen magyarnak vallotta magát; azzal a 34 089 fővel, aki a magyar második identitásaként jelölte meg, itt nem foglalkozunk. Ugyanakkor egy rövid kitekintés erejéig a magyar anyanyelvűek létszámalakulására is kitérek, a két halmaz egymáshoz való viszonyának rövid ismertetése mellett.

Itt kell megjegyezni, hogy a hivatalos etnikai adatoknak az ismeretlen nemzetiségűekkel történő – az ilyenkor szokásos szétosztási protokollt követő – kiegészítését az eljárás gyakorlati hasznának megkérdőjelezhető volta miatt² (s egyúttal a témával foglalkozó szakirodalmi szokást³ követve) mellőztem.

1 Letöltés helye: www.scitanie.sk/en; letöltés ideje: 2023. 09. 07.

2 E sorok szerzőjének korábbi elemzői tapasztalata szerint a szlovákiai magyarság hivatalos statisztikáinak ily módon történő kiegészítése nem változtatott – még az ismeretlen nemzetiségűek jelenleginél magasabb aránya mellett sem – az eredeti adatok mellett feltárt jelenségek és szabályszerűségek lényegén.

3 Gyurgyík László például – bár a 2011-es és a 2021-es census után egyaránt készített becsléseket a rejtőzködő magyarok létszámáról – a magyarokra vonatkozó népszámlálási statisztikákat alapvetően a hivatalos adatok alapján elemzi. Ld. Gyurgyík László: *A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai 1989-től 2011-ig*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2014.; valamint Gyurgyík László: Quo vadis? A szlovákiai magyarsághoz tartozók (száma) a 2021. évi népszámlálás nemzetiségi és anyanyelvi adatai alapján. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2022. 24 (3). 3–17. Másik jellemző példaként a *Felvidéki Magyarok* című folyóirat 2022/1. – a 2021-es census eredményeit összegző – lapszámát említhetjük, amelynek fókuszában elsősorban a magukat másodlagosan magyarnak vallók állnak, az ismeretlen nemzetiségűek lehetséges létszámformáló szerepét viszont nem tárgyalták. Letöltés helye: <https://felvidek.ma/wp-content/uploads/2012/02/fma-43.pdf>; letöltés ideje: 2023. 11. 20.

Járási szintű változások 2011–2021 között

Általános adatok

Elsőként nézzük meg a magyar nemzetiségűeknek és anyanyelvűeknek a két népszámlálás közötti létszámalakulását az ún. magyarlakta déli sáv 16 járásában, kiegészítve a közgazgatásilag különálló két nagyvárossal, Pozsonnyal és Kassával.⁴ A magyarlakta régiótól északra fekvő 54 járást – egyetlen etnikai térként kezelve – *szórványvidéknek* nevezem, lehetőség szerint erre a térségre vonatkozóan is feltüntetve az adatokat.⁵

	Nemzetiség			Anyanyelv		
	2011	2021	Változás	2011	2021	Változás
Pozsony	14 119	11 297	-20,0	15 307	11 958	-21,9
Szenci	9 134	8 715	-4,6	9 538	8 678	-9,0
Dunaszerdahelyi	87 349	85 586	-2,0	91 412	88 795	-2,9
Galántai	32 793	29 582	-9,8	33 799	30 324	-10,3
Komáromi	66 356	62 166	-6,3	71 425	66 339	-7,1
Lévai	28 085	23 372	-16,8	30 661	25 134	-18,0
Nyitrai	9 076	6 798	-25,1	10 447	7 513	-28,1
Érsekújvári	48 483	44 066	-9,1	52 704	47 011	-10,8
Vágsellyei	16 717	14 385	-13,9	17 455	14 886	-14,7
Losonci	17 338	16 580	-4,4	19 975	18 866	-5,6
Nagyrócei	7 738	7 355	-4,9	9 298	8 425	-9,4
Rimaszombati	30 516	31 891	4,5	36 310	36 643	0,9
Nagykürtösi	10 939	9 004	-17,7	12 731	10 579	-16,9
Kassa	6 382	5 636	-11,7	8 584	7 633	-11,1
Kassa-környéki	11 845	10 397	-12,2	17 348	14 839	-14,5
Nagymihályi	12 122	11 371	-6,2	14 325	13 376	-6,6
Rozsnyói	16 103	13 559	-15,8	18 057	15 442	-14,5
Töketerbesi	28 145	25 034	-11,1	32 473	29 415	-9,4
Szórványvidék	5 227	5 271	0,8	6 865	6 319	-8,0
Országos	458 467	422 065	-7,9	508 714	462 175	-9,1

1. táblázat: A magyar nemzetiségűek, illetve anyanyelvűek 2011-es és 2021-es létszáma, valamint a létszámváltozás százalékaránya a dél-szlovákiai járásokban
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

4 Pozsony öt, Kassa pedig négy járási szintű kerületből áll, ezek adatait itt összevontam.

5 Mivel a szórványvidékre vonatkozó értékeket az országos és a dél-szlovákiai értékek különbözete adja, a jelen tanulmányban azoknál a kombinált adatoknál, amelyekre a népszámlálási adatbázis technikai okokból nem adott ki országos statisztikákat, a szórványmagyarságra vonatkozó értékek közlésétől eltekintettem; összesített adatként ilyenkor az országos helyett a dél-szlovákiai értékek szerepelnek.

Mint látjuk, a csökkenés mértéke járási szinten igen eltérő, növekedést pedig Dél-Szlovákián belül csak a rimaszombatiban láthatunk, amiben mérvadó vélemények szerint fontos szerepet játszott a délgömöri cigányság jelentős részének magyar önmeghatározása.⁶ A kedvezőtlen etnikai környezet ismeretében meglepőnek is nevezhető a szóránymagyarság számának minimális emelkedése. Mivel mindez az ott élő magyar anyanyelvűek létszámcsökkenése mellett történt, arra következtethetünk, hogy nem a magyarul sávból induló belső migráció, hanem disszimiláció állhat a jelenség mögött.

A legmagasabb arányú, 20–28% közötti létszámesés úgy nemzetiségi, mint anyanyelvi szinten a fővárosban és a Nyitrai járásban, vagyis magyarok által alacsony arányban lakott területeken történt. A két magyar többségű járásban, a Komáromiban és a Dunaszerdahelyiben alacsony – az

utóbbiban szinte elenyésző – volt a magyarok fogyasztása. A magyarság helyi számaránya és létszámváltozás mértéke közötti kapcsolatra még kitérek.

Az alábbiakban megnézzük a magyar anyanyelvűeknek a magyar nemzetiségűekhez viszonyított 2011-es és 2021-es létszámadatait, valamint ezeknek az arányszámoknak a két népszámlálás közötti változását. Amint arra Tátrai Patrik rávilágít, az említett hányadost a magyar kisebbség-szociológiai irodalomban az asszimiláció indikátoraként használják, ugyanakkor országonként különböznek az álláspontok abban, hogy a nemzetiségi vagy az anyanyelvi többlet utal-e a beolvadási folyamatra.⁷

	2011	2021	Változás
Pozsony	108,4	105,9	-2,6
Szenci	104,4	99,6	-4,8
Dunaszerdahelyi	104,7	103,7	-0,9
Galántai	103,1	102,5	-0,6
Komáromi	107,6	106,7	-0,9
Lévai	109,2	107,5	-1,6
Nyitrai	115,1	110,5	-4,6
Érsekújvári	108,7	106,7	-2,0
Vágsellyei	104,4	103,5	-0,9
Losonci	115,2	113,8	-1,4
Nagyrócei	120,2	114,5	-5,6
Rimaszombati	119,0	114,9	-4,1
Nagykürtösi	116,4	117,5	1,1
Kassa	134,5	135,4	0,9
Kassa-környéki	146,5	142,7	-3,7
Nagymihályi	118,2	117,6	-0,5
Rozsnyói	112,1	113,9	1,8
Tőketerebesi	115,4	117,5	2,1
Szóránnyvidék	131,3	119,9	-11,5
Országos	111,0	109,5	-1,5

2. táblázat: A magyar anyanyelvűeknek a magyar nemzetiségűekhez viszonyított 2011-es és 2021-es százalékaránya, valamint ennek százalékpontos változása
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

6 A témával foglalkozó riportot ld.: Pomichal Krisztián: Górcső alatt a népszámlálás roma eredményei. *ma7*, 2022. február 3. Letöltés helye: <https://ma7.sk/aktualis/gorcsso-alatt-a-nepszamlalas-roma-eredmenyei>; letöltés ideje: 2023. 09. 07.

7 Tátrai Patrik: Anyanyelv és nemzetiség mint az interetnikus kapcsolatok mutatója Erdély magyar lakosságának példáján. *Tér és Társadalom*, 2011. 25 (2). 48–68.

A magyar anyanyelvűek száma a szenci kivételével minden járásban meghaladja a magyar nemzetiségűekét, a többlet értéke azonban, mint látjuk, a nyugati járásokban alacsonyabb, a keletiekben pedig magasabb értéket képvisel, még hozzá a magyarok helyi etnikai arányától függetlenül, amint azt például a tömbmagyar járások és a gyakorlatilag szórványvidéknek számító Pozsony egymáshoz közeli értékei is mutatják. A jelenségre a magyarok sáv középső és keleti részén élő magyar anyanyelvű cigányság magas aránya éppúgy logikus magyarázattal szolgálhat, mint az ország különböző részein élő magyarok identitásának eltérő erőssége.

A magyar anyanyelvűeknek a magyar nemzetiségűekhez viszonyított létszamaránytöbblete tíz év alatt kis mértékben – 11%-ról 9,5%-ra – csökkent. Járási szinten az értékek változása aszimmetrikus jellegűt mutat: miközben az értékcsökkenés tekintetében nem láthatók földrajzi szabályszerűségek, a növekedést felmutató járások mind keleten találhatók. A legnagyobb különbséget a szórványvidéken láthatjuk, ahol a magyar nemzetiségűek már említett megugrása miatt a magyar anyanyelvűek többlete 31%-ról 20%-ra csökkent. Megfigyelhető még, hogy a nemzetiségi és anyanyelvi létszámadatok csökkenésének mértéke – a szórványvidéket leszámítva – erős együttjárást mutat.

Ami az itt tárgyalt hányadosnak az asszimilációra vonatkozó indikátorszerepét illeti, jelen sorok szerzője szerint az identitás és az anyanyelv aszimmetriájának mindkét esete (a magyar anyanyelvű nem magyar nemzetiségűeké és a nem magyar anyanyelvű magyar nemzetiségűeké) leírható a magyar kisebbségből a többségi etnikum felé mutató asszimiláció köztes vagy végső állomásaként, sőt az utóbbi eset a disszimilációnak is lehet az indikátora. Tovább növeli a lehetséges értelmezések körét, ha az interetnikus kapcsolat nem a többségi nemzet, hanem egy harmadik etnikum irányában realizálódik. A másik probléma, hogy az anyanyelvi és a nemzetiségi csoport létszámadataiból képzett hányados implicite azt sugallja, hogy az egyik csoport teljes mértékben részhalmaz a másiknak, holott az átfedések kétirányúak, ami így nem kettő, hanem három *egyidejűleg létező* csoport létét feltételezi. A 2021-es szlovákiai census adatok szerint például a magyar nemzetiségű és anyanyelvű személyek száma 403 140, a magyar anyanyelvű egyéb nemzetiségűeké 59 035, az egyéb anyanyelvű magyar nemzetiségűeké pedig 18 925. Ezeknek a csoportoknak a mindennapjait – az imént leírtak alapján – többféle asszimilációs, illetve disszimilációs forgatókönyv is jellemezheti.⁸

8 Az asszimiláció lehetősége, illetve az akkulturáció *ténye* még a magyar nemzetiségű és anyanyelvű csoportnak is a sajátja, ugyanis – amint a census adatokból kiszámítható – az itt található személyek 9%-a másodlagos identitás formájában egy másik etnikumhoz is kötődik.

Az etnikai környezet

Figyelembe véve, hogy a szlovákiai magyarság asszimilációs esélyeit (s ennél fogva népesedési folyamatait) döntő mértékben meghatározza annak lokális etnikai számaránya,⁹ továbbá, hogy szállásterületét éppen az etnikai környezet változékonysága jellemzi, az alábbiakban áttekintjük a magyarok lakossági számarányainak a járásonkénti alakulását, valamint e számarányok és a létszámfogyatkozás mértéke közötti kapcsolat lehetőségét.

A magyarok lakossági számarányát a létszámváltozást közvetlenül meghatározó belső tényezők (élveszületés, halálozás, vándorlási egyenleg, asszimilációs egyenleg, helyi szinten pedig a belső migráció) mellett a nem magyar többség népmozgalmi jellemzői is befolyásolják, különös tekintettel a Kassa és főleg Pozsony felé irányuló belső migrációra, valamint az ezzel ellentétes irányú szuburbanizációs tendenciákra, aminek legismertebb következménye a Nyugat-Csallóköz etnikai arculatának átalakulása.¹⁰ A 2011-es és 2021-es járási cenzusadatok összevetése alapján Pozsony lakossága tíz év alatt 16%-kal, a főváros közvetlen agglomerációs övezetének tekinthető Szenci járásé 46%-kal, a Nyugat-Csallóköz magába foglaló Dunaszerdahelyi járásé pedig 7%-kal növekedett, de jelentősebb mértékben, 8%-kal emelkedett a Kassa-környéki járás népessége is.

Az 3. táblázatban a magyar nemzetiségűek és anyanyelvűek 2011-es és 2021-es járási számarányai, valamint ezek százalékpontos és százalékos („százalék százaléka” szerinti) változásai láthatók. Bár az utóbbi mutató az alacsonyabb százaléértékek összehasonlításakor indokolatlanul nagy relevanciát tulajdoníthat az eltéréseknek, a kisebb magyar közösségek esetében épp e tulajdonsága miatt jobban érzékelteti a szórványosodás folyamatát.

9 Tátrai, Patrik: Changing ethnic geography and changing assimilation patterns in the Nitra district, Slovakia. In: *Social Geographical Challenges and Search for Adequate Answers in East-Central Europe of the 21st Century*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2016. 236–243.

10 Horbulák Zsolt – Demeter Gábor: A szlovákiai magyar közösség létszáma és területi mintázata a 2021. évi népszámlálás alapján. *Területi Statisztika*, 2023. 63 (2). 207–233.

	Nemzetiség				Anyanyelv			
	2011	2021	Változás (%-pont)	Változás (%)	2011	2021	Változás (%-pont)	Változás (%)
Pozsony	3,4	2,4	-1,1	-30,8	3,7	2,5	-1,2	-32,4
Szenci	13,8	9,0	-4,8	-34,6	14,4	9,0	-5,4	-37,7
Dunaszerdahelyi	75,0	68,7	-6,3	-8,4	78,5	71,2	-7,2	-9,2
Galántai	35,0	31,1	-3,9	-11,2	36,1	31,9	-4,2	-11,7
Komáromi	63,8	61,6	-2,2	-3,5	68,7	65,7	-3,0	-4,3
Lévai	24,3	21,2	-3,2	-13,1	26,6	22,8	-3,8	-14,4
Nyitrai	5,7	4,1	-1,6	-27,7	6,6	4,6	-2,0	-30,5
Érsekújvári	33,6	31,9	-1,7	-5,0	36,5	34,0	-2,5	-6,8
Vágsellyei	31,4	27,9	-3,4	-10,9	32,8	28,9	-3,8	-11,7
Losonci	23,2	23,5	0,4	1,7	26,7	26,8	0,1	0,4
Nagyőrcei	19,2	19,0	-0,1	-0,7	23,0	21,8	-1,2	-5,3
Rimaszombati	35,9	39,5	3,6	10,0	42,8	45,4	2,7	6,2
Nagykürtösi	24,0	21,4	-2,6	-10,7	27,9	25,2	-2,8	-9,9
Kassa	2,7	2,5	-0,2	-7,3	3,6	3,3	-0,2	-6,7
Kassa-környéki	9,9	8,1	-1,8	-18,5	14,6	11,6	-3,0	-20,5
Nagymihályi	10,9	10,4	-0,5	-4,6	12,9	12,3	-0,6	-5,0
Rozsnyói	25,4	22,8	-2,6	-10,1	28,5	26,0	-2,5	-8,7
Töketerbesi	26,5	24,1	-2,4	-9,0	30,6	28,4	-2,2	-7,3
Szórványvidék	0,2	0,2	0,0	1,4	0,2	0,2	0,0	-7,5
Országos	8,5	7,7	-0,7	-8,8	9,4	8,5	-0,9	-10,0

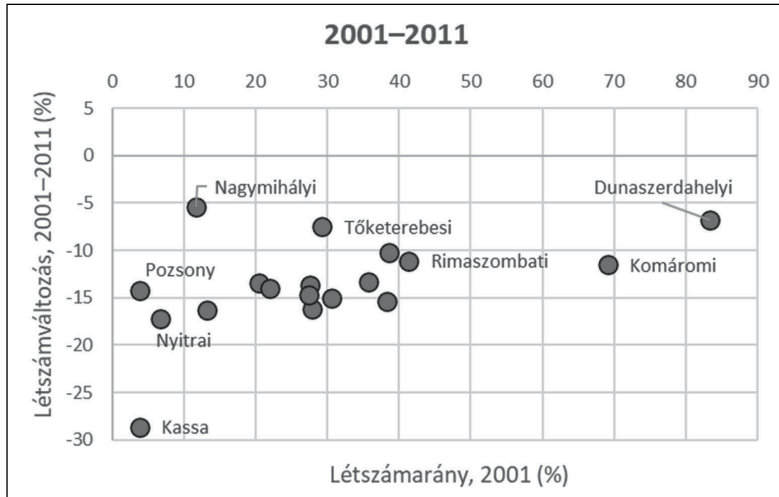
3. táblázat: A magyar nemzetiségűek, illetve anyanyelvűek 2011-es és 2021-es lakossági százalékaránya, valamint a változás százalékpontos és százalékos mértéke

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Százalékpont szerint a Dunaszerdahelyi járásban csökkent leginkább a magyarság helyi aránya, míg a másik mutató elsősorban a Szenci járásban és Pozsonyban élő magyarok jelentős etnikai térvesztését teszi láthatóvá.

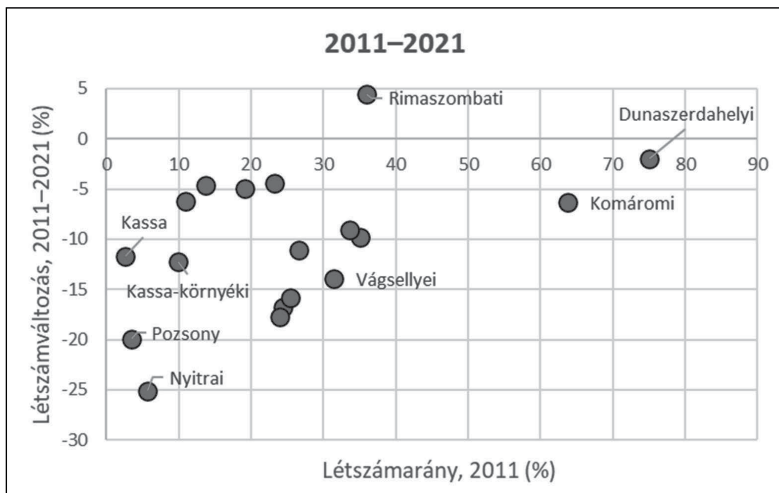
Összességében az egyik legjelentősebb változás a keleti országrészben kiemelkedő délgömöri etnikai centrum, a magyar nemzetiségűek és anyanyelvűek növekvő arányának eredményeként, ahol az utóbbiak aránya a Rimaszombati járásban már a 45%-ot is meghaladja. A folyamatban feltételezhetően az alapvető demográfiai események etnospecifikus alakulása – a helyi nem magyar lakosságnak a magyarokét meghaladó elvándorlása, valamint a magyarsághoz kötődő cigány népesség természetes szaporulata – játszik főszerepet.

Az alábbi pontdiagram a lakossági számarány és a létszámcsökkenés mértéke közötti kapcsolatot mutatja a 2001–2011-es és a 2011–2021-es időszak vonatkozásában, ezúttal már csak a magyar nemzetiségűekre koncentrálva.

1. ábra: A magyarok járási számarányának és két népszámlálás közötti létszámváltozásának a kapcsolata, 2001–2011

Forrás: Gyurgyík, 2014. A szlovákiai magyarság, i.m. alapján saját szerkesztés

2. ábra: A magyarok járási számarányának és két népszámlálás közötti létszámváltozásának a kapcsolata, 2011–2021

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

A diagraemek elrendezése mindkét esetben enyhe, de létező kapcsolatra utal a két változó között, vagyis minél nagyobb egy járásban a magyarság aránya, annál kisebb a létszámcsökkenés várható mértéke. Figyelembe véve a lokális számarány és az asszimiláció összefüggéséről szóló fenti hivatkozást, érdemes majd települési szinten is megvizsgálni a két változó kapcsolatát.

Fontosabb demográfiai mutatók

A létszámadatok után a kor, a családi állapot és a gyermekszám vonatkozásában tekintjük át a 2021-es szlovákiai népszámlálás magyar vonatkozású adatait, méghozzá a szlovákoknak és a cigányoknak – mint az ország másik két meghatározó létszámú etnikumának – a hasonló statisztikáival összevetve.

Életkori adatok

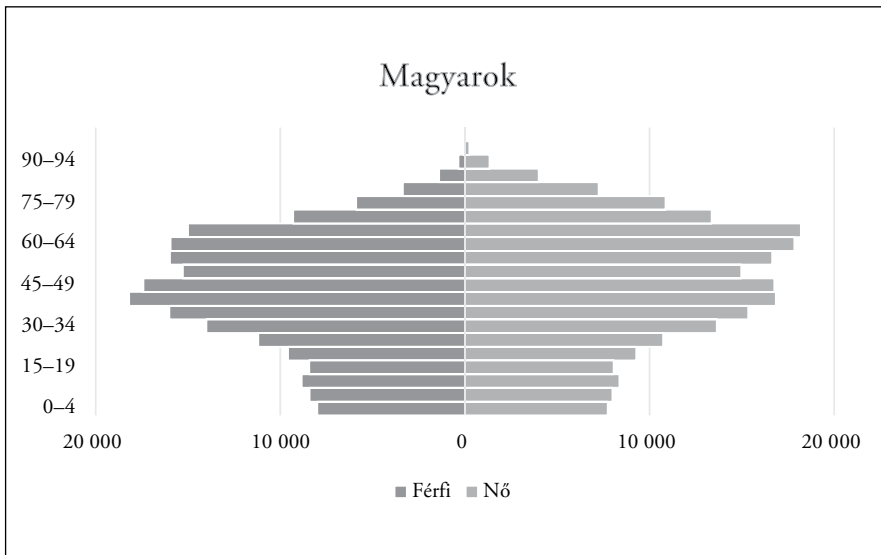
Elsőként a szlovákiai magyar és nem magyar népesség koréves adatait, illetve korfáit vesszük szemügyre.

Életkor	Magyarok		Szlovákok		Cigányok	
	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
0–4	8 001	7 729	117 680	123 852	4 117	4 264
5–9	8 416	7 987	114 920	121 331	3 806	3 926
10–14	8 847	8 364	112 199	117 110	3 764	3 868
15–19	8 441	8 055	105 039	110 227	3 434	3 581
20–24	9 581	9 281	118 309	122 086	3 196	3 223
25–29	11 200	10 727	147 186	150 622	2 576	2 537
30–34	14 007	13 636	167 531	171 810	2 295	2 469
35–39	16 012	15 335	178 328	185 407	2 065	2 286
40–44	18 178	16 840	187 344	195 199	1 873	1 923
45–49	17 410	16 754	173 573	175 095	1 695	1 753
50–54	15 284	14 963	146 753	142 687	1 301	1 365
55–59	15 972	16 642	155 435	145 303	1 149	1 111
60–64	15 947	17 838	159 934	141 793	838	822
65–69	15 001	18 201	158 345	127 970	558	524
70–74	9 298	13 358	123 532	88 674	286	240
75–79	5 891	10 873	83 555	49 603	111	73
80–84	3 357	7 248	57 779	27 865	72	37
85–89	1 398	3 996	32 211	13 076	24	5
90–94	351	1 328	11 630	3 665	9	3
95–94	59	239	2 127	590	–	–
100+	2	18	139	33	–	–

4. táblázat: A szlovákiai magyar, szlovák és cigány népesség létszáma öt éves korcsoportonként 2021-ben
 Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal

A magyarok és a szlovákok egyaránt a 40–44 éves korcsoportban mutatják fel a legmagasabb létszámot, ha azonban nemek szerint is megnézzük ugyanezt, azt látjuk, hogy a magyar nőknél a hatvanas éveikben járók adják a legnépesebb korcsoportokat. A fiatalabb évjáratok csökkenő létszáma tehát mindkét etnikumnál megfigyelhető, azonban ennek jellege lényegesen eltérő. Ha összevetjük a magyarok esetében a legnépesebb kohorszok és az utolsó 15 évben születettek adatait, azt látjuk, hogy az egyes évjáratok létszáma harminc éven belül megfeleződött. Ezzel szemben a szlovákoknál az utolsó másfél évtizedben a csökkenő trend megfordulása, vagyis az új évjáratok létszámnövekedése figyelhető meg, míg a cigányság esetében a fiatalabb korcsoportok felé haladva trendszerű és monoton gyarapodás tapasztalható, hosszabb távon is előrevetítve az ország etnikai összetételének a romák javára történő folyamatos módosulását.

Az alábbi korfák látványosan érzékeltetik a kormegoszlás említett különbségeit.

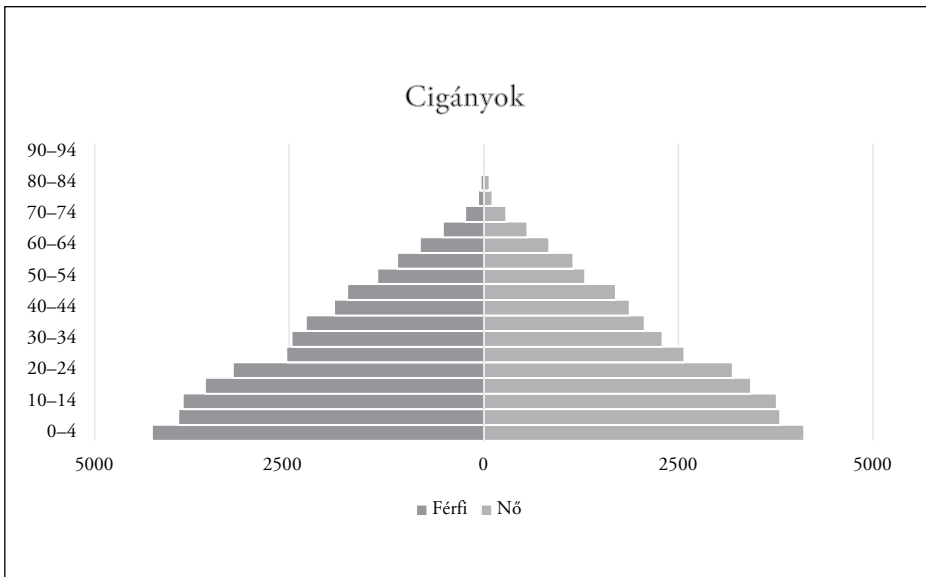

3. ábra: A szlovákiai magyar etnikum korcsoportos megoszlása (%)

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

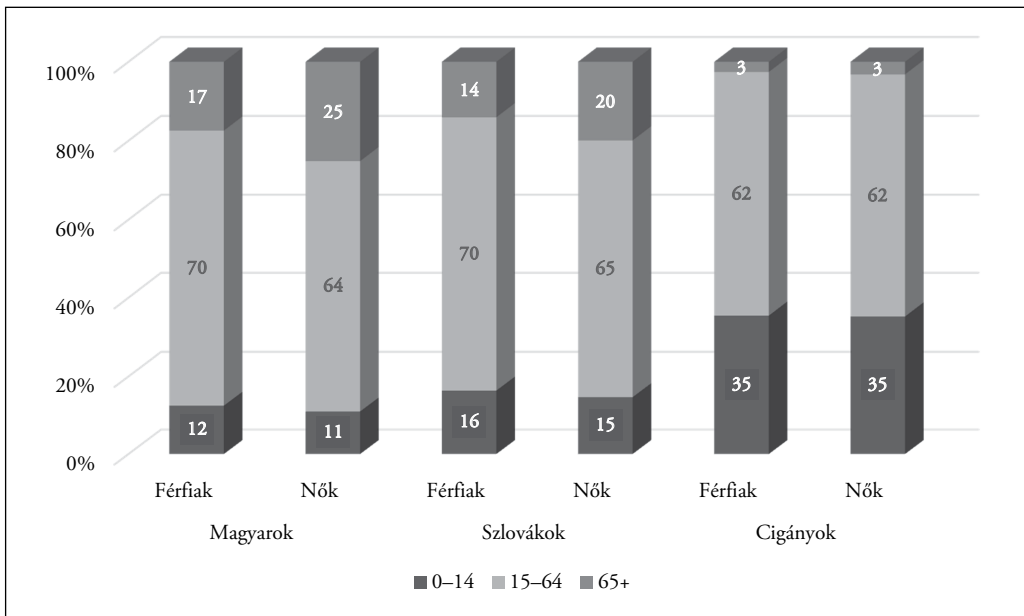
4. ábra: A szlovákiai szlovák etnikum korcsoportos megoszlása (%)
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

5. ábra: A szlovákiai cigány etnikum korcsoportos megoszlása (%)
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A magyarok korfája a hanyatló népességekre jellemző gombaformát kezdi felvenni. Bár a nők elöregedettsége nagyobb fokú, mindkét nem részéről a 40 és 70 év közötti korosztály adja a népesség domináns hányadát, míg az alattuk következő évjáratokat a létszámmértékek erőteljes és szinte monoton csökkenése jellemzi, míg a szlovákoknál a 40 év alattiak létszámcsökkenése (a jelenlegi adatok szerint) csak időleges, a roma népesség piramis alakú korfája pedig egy ütemesen gyarapodó, a többségitől teljesen eltérő demográfiai magatartásmintájú népesség képét mutatja.

A továbbiakban a magyarok, a szlovákok és a romák korcsoportos jellemzőit vetjük össze a három nagy korkategória – a preproduktív életkor (0–14 év), a produktív életkor (15–64 év), és a posztproduktív életkor (65+) – szerint. A 6. ábra a kormegoszlások százalékos értékeit mutatja.

6. ábra: A szlovákiai magyar, szlovák és cigány etnikum 2021-es korcsoportos megoszlása (%)

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Szlovákia három legnagyobb etnikumának kormegoszlási arányai lényeges eltéréseket mutatnak. A legsajátosabb értékeket – a gyermekek feltűnően magas, illetve az időskorúak elenyésző arányával – a cigányság produkálja, míg magyar–szlovák viszonylatban a magyarok elöregedettsége jelenti a fő különbséget (női népességük egynegyede időskorú). A magyaroknál és szlovákoknál az idősebb korcsoportok felé haladva egyaránt nőnek a korcsoportarányok nemközi különbségei, ami a 65+ korcsoport esetében a szlovákoknál a hat, a magyaroknál pedig a nyolc százalékpontot is eléri. Ezzel szemben a romáknál csupán tizedszázalékos eltérések tapasztalhatók a két nem kormegoszlása között.

A továbbiakban járási szinten is megnézzük az etnikumok kormegoszlási sajátosságait, a hármas korcsoportfelosztás helyett ezúttal a nagyobb léptékű összehasonlításra alkalmasabb ún. függőségi ráták alkalmazásával, ezúttal – a szóban forgó mutatókra vonatkozó nemzetközi gyakorlat szerint – a két nem adatainak összevonása mellett. A fiatalkori függőségi ráta (*youth dependency ratio*) a gyermekkorúak (0–14 évesek) aktív korúakhoz (15–64 évesek) viszonyított százalékarányát, míg az időskori függőségi ráta (*old age dependency ratio*) a 65+ korcsoport és az aktív korúak arányát mutatja. Az első mutató előnye, hogy szinte kizárólag az érintett népesség reprodukciójának a mértékén alapul, értékét a halandóság csak kismértékben befolyásolja, míg a második mutatónál az időskori halandóság játszik jelentős szerepet.

A számítások eredménye az 5. táblázatban látható.

	Fiatalkori függőségi ráta (%)			Időskori függőségi ráta (%)		
	<i>Magyarok</i>	<i>Szlovákok</i>	<i>Cigányok</i>	<i>Magyarok</i>	<i>Szlovákok</i>	<i>Cigányok</i>
Pozsony	9,9	23,3	14,4	55,6	29,1	4,6
Szenci	13,6	33,9	–	37,9	17,7	–
Dunaszerdahelyi	17,5	27,7	39,3	27,1	17,1	8,1
Galántai	15,5	22,5	18,1	31,6	22,8	8,6
Komáromi	17,1	19,1	51,6	30,9	25,5	3,0
Lévai	13,2	20,8	35,8	38,9	25,5	7,1
Nyitrai	8,6	21,4	–	48,9	26,6	–
Érsekújvári	14,4	19,8	37,8	35,4	25,8	6,7
Vágsellyei	14,5	21,1	17,4	36,2	22,5	13,4
Losonci	21,3	21,6	52,8	28,9	25,7	6,9
Nagyrocei	24,1	24,5	31,5	29,2	23,0	6,7
Rimaszombati	31,5	22,2	42,9	23,5	24,6	7,1
Nagykürtösi	12,9	20,6	30,1	35,0	23,4	8,8
Kassa	12,2	20,4	49,4	66,6	28,3	4,0
Kassa-környéki	20,4	28,0	76,6	36,2	19,6	3,0
Nagymihályi	23,5	24,0	45,4	24,6	23,4	5,8
Rozsnyói	15,2	25,9	53,5	34,6	22,8	5,5
Töketerbesi	19,4	25,4	68,6	26,4	22,3	2,5
Dél-Szlovákia	17,6	23,3	53,8	31,9	25,3	5,0

Megjegyzés: azon járásek esetében, ahol a százalékalap (itt: az adott etnikai csoportba tartozó 15–64 éves korcsoport létszáma) nem érte el a 100-at, a ráták értéke nincs feltüntetve.

5. táblázat: A szlovákiai magyarok, szlovákok és cigányok fiatal- és időskori függőségi rátája Dél-Szlovákia járásaiban

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Az adatok megerősítik az országos szinten tapasztalt jellemzőket. Különösen a magyarok és a cigányok viszonylatában feltűnő a korstruktúra eltérése: a 15 év alattiak arányában tapasztalható értékkülönbségek ismeretében (Dél-Szlovákia: 18%–54%; Töketerebesi járás: 19%–69%; Kassa-vidéki járás: 20%–77%) nemcsak a cigányság második legnagyobb etnikai csoporttá való felemelkedése tekinthető biztosnak, hanem a felvidéki magyarságon belüli roma és nem roma szegmens¹¹ jelentős arányeltolódása is az előbbiek javára, különösen a középső és a keleti járásokban. Ugyancsak kirívó jelenség a cigányság időskori rátájának alacsony szintje, amiben a sajátos korösszetétel mellett a romák átlag feletti halandósága¹² is fontos szerepet játszhat.

Járási bontásban a 15 év alattiak aránya mindhárom etnikumnál az erős roma jelenlétű járásokban a legmagasabb, ami magyar és szlovák részről a cigányok demográfiai magatartásmintájának az adaptációjára és/vagy a cigányok rejtettebb (a censusstatisztikákban a másodlagos roma identitás, illetve a romani anyanyelv révén realizálható) jelenlétére utal, a cigányok részéről pedig arra, hogy az általuk magasabb arányban lakott térségekben kevésbé követik a többségi népesedési normákat, mint az ország nyugatibb régióiban.

Szlovák részről figyelemreméltó jelenség a Szenci és Dunaszerdahelyi járásokban élők fiatalkori rátájának kimagasló értéke. Ez nyilvánvalóan a helyi szlovákok erős szuburbanizációs hátterére, illetve a szuburbanizációs folyamatban részt vevők fiatalos korösszetételére vezethető vissza, ami valószínűleg még a Kassa-vidéki járás hasonló értékében is szerepet játszik, a fentebb már említett okok mellett/helyett. Magyar vonatkozásban fontos még megemlíteni a két nagyvárosban és a Nyitrai járásban élők kimagasló előregedettségét, míg magyar–szlovák viszonylatban a két tömbmagyar járásra vonatkozó értékkülönbségeket érdemes kiemelni, amely a fiatalkori függőségi ráta tekintetében a Dunaszerdahelyi járásban tíz százalékpont, a Komáromiban viszont csupán kettő.

-
- 11 Gyurgyík László korábban mintegy 80 ezerre becsülte a felvidéki magyarsághoz kötődő roma népesség létszámát. Ld. Gyurgyík, 2014. A szlovákiai magyarság, i.m.
- 12 Koupilová, Ilona – Epstein, Helen – Holčík, Jan – Hajioff, Steve –McKee, Martin: Health needs of the Roma population in the Czech and Slovak Republics. *Social Science & Medicine*, 2001. 53 (9). 1191–1204., valamint Rosicova, Katarina – Reijneveld, Sijmen A. – Madarasova Geckova, Andrea – Stewart, Roy E. – Rosic, Martin – Groothoff, Johan W. – van Dijk, Jitse P.: Inequalities in mortality by socioeconomic factors and Roma ethnicity in the two biggest cities in Slovakia: a multilevel analysis. *International Journal for Equity in Health*, 2015. 14 (1). 1–10.

Családi állapot

A családi állapotra vonatkozó kategóriák (nőtlen/hajadon, házas, elvált, özvegy) egészen az élettársi kapcsolatok elterjedéséig a személynek a házas státushoz való viszonyát fejezték ki. Mivel ez a kötelék gyakorlatilag (Szlovákiában jogilag is) intézményesített férfi–nő kapcsolatot jelent, a családi állapotot kizárólag a 15 éves és idősebb nők körében vizsgáltam, összhangban azzal a nemzetközi gyakorlattal, amely a nupcialitás (házasodási arány) vizsgálatát a nőkre korlátozza.

Dél-Szlovákiában a 15+ korcsoportba tartozó magyar nők száma 192 474, ez az ország teljes területén élő hasonló korú magyar nők 98,5%-a. Ebből az ismeretlen családi állapotúak száma olyan alacsony volt (66 fő), hogy értelmetlen lett volna őket létszámarányosan szétosztani az egyes család státusokhoz tartozók között. Először nézzük az egyes státusok életkor szerinti létszám alakulását!

7. ábra: A 15 éves és idősebb dél-szlovákiai magyar nők létszáma életkor és családi státus szerint
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

A grafikon alapvetően házasságpárti népesség képét mutatja, amelyben a férjezettek arányát elsősorban a megözvegyülések gyakorisága csökkenti, a válások jelentősége e tekintetben kevésbé érzékelhető. Ugyanakkor – tekintettel a házasodási kor kitolódásának Szlovákiában is létező, már két évtizeddel ezelőtt megfigyelt trendjére¹³ – a harmincas éve-

13 Piscová, Magdaléna: Marital and parental start and demographic behaviour in Slovakia (and in Europe) at the turn of the centuries. *Sociológia – Slovak Sociological Review*, 2002. 34 (3). 251–268.

ik elején járó nőknél a hajadonok száma még meghaladja a férjzettekét.¹⁴ Az utóbbiakra vonatkozó kimagasló értékek kapcsán egyébként érdemes tudatosítanunk, hogy ebben az értebb korcsoportok már említett magasabb létszáma is szerepet játszik.

A továbbiakban járási szinten tekintjük át a családi állapottal kapcsolatos részarányokat – itt már a szlovákok és a romák adataival összevetve –, de mivel a fő vizsgálódási szempontot jelentő nupcialitás vonatkozásában a hajadonok aránya a legfontosabb magyarázó tényező,¹⁵ az adatokat ezúttal az e szempontból relevánsabb 50 év alatti női korcsoportra vonatkoztatva adtam meg. (A táblázatban az özvegyek és az ismeretlenek adatait „egyéb” néven összevonva adtam meg.)

	Hajadon	Férjzett	Elvált	Egyéb	Hajadon	Férjzett	Elvált	Egyéb
	<i>Létszám adatok</i>				<i>Részarányok (%)</i>			
Magyarok								
Pozsony	773	960	167	16	40,3	50,1	8,7	0,8
Szenci	671	925	180	16	37,4	51,6	10,0	0,9
Dunaszerdahelyi	9 405	8 278	1 984	187	47,4	41,7	10,0	0,9
Galántai	2 800	2 872	588	47	44,4	45,5	9,3	0,7
Komáromi	6 689	5 342	1 436	119	49,2	39,3	10,6	0,9
Lévai	2 214	1 855	546	45	47,5	39,8	11,7	1,0
Nyitrai	429	664	96	10	35,8	55,4	8,0	0,8
Érsekújvári	4 400	3 737	977	76	47,9	40,7	10,6	0,8
Vágsellyei	1 298	1 274	305	26	44,7	43,9	10,5	0,9
Losonci	1 920	1 322	364	26	52,9	36,4	10,0	0,7
Nagyrócei	775	624	157	8	49,6	39,9	10,0	0,5
Rimaszombati	3 626	2 787	588	67	51,3	39,4	8,3	0,9
Nagykürtösi	753	807	176	19	42,9	46,0	10,0	1,1
Kassa	342	513	83	7	36,2	54,3	8,8	0,7
Kassa-környéki	927	960	151	18	45,1	46,7	7,3	0,9
Nagy Mihályi	1 361	1 028	192	33	52,1	39,3	7,3	1,3
Rozsnyói	1 390	1 098	279	19	49,9	39,4	10,0	0,7
Töketerbesi	2 927	2 175	466	50	52,1	38,7	8,3	0,9
Dél-Szlovákia	42 700	37 221	8 735	789	47,7	41,6	9,8	0,9

14 Az Eurostat újabb, 2015–2021 közötti éves adatai Szlovákia esetében az első házasságkötéskor betöltött női átlagéletkor lassú ütemű, de monoton növekedését mutatják. (Letöltés helye: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_nind/default/table?lang=en; letöltés ideje: 2023. 11. 20.)

15 Lásd még a valaha házas (*ever married*), vagyis már legalább egyszer házasságot kötött személyek vizsgálatát, amely a házassággal kapcsolatos attitűdök szempontjából képez dichotómiát, ahol is az egyik attitűdcsoporthoz a házasok, elváltak és özvegyek, a másikat a nőtlenek/hajadonok adják.

Szlovákok								
Pozsony	48 882	41 149	7 973	413	49,7	41,8	8,1	0,4
Szenci	8 417	10 976	1 674	121	39,7	51,8	7,9	0,6
Dunaszerdahelyi	3 970	3 447	820	65	47,8	41,5	9,9	0,8
Galántai	7 309	5 815	1 340	109	50,2	39,9	9,2	0,7
Komáromi	3 700	2 446	702	50	53,6	35,5	10,2	0,7
Lévai	9 632	6 892	1 893	144	51,9	37,1	10,2	0,8
Nyitrai	16 601	14 861	3 210	236	47,6	42,6	9,2	0,7
Érsekújvári	9 674	7 977	1 961	165	48,9	40,3	9,9	0,8
Vágsellyei	4 063	3 075	798	73	50,7	38,4	10,0	0,9
Losonci	5 930	4 027	1 113	105	53,1	36,0	10,0	0,9
Nagyrócei	3 550	2 114	577	58	56,4	33,6	9,2	0,9
Rimaszombati	5 106	3 387	962	83	53,5	35,5	10,1	0,9
Nagykürtösi	3 897	2 567	659	65	54,2	35,7	9,2	0,9
Kassa	21 434	19 703	4 051	281	47,1	43,3	8,9	0,6
Kassa-környéki	11 465	11 884	1 581	202	45,6	47,3	6,3	0,8
Nagymihályi	10 083	9 012	1 686	168	48,1	43,0	8,0	0,8
Rozsnyói	5 467	2 975	786	95	58,6	31,9	8,4	1,0
Töketerbesi	7 999	6 622	1 276	181	49,8	41,2	7,9	1,1
Dél-Szlovákia	187 179	158 929	33 062	2 614	49,0	41,6	8,7	0,7
Cigányok								
Pozsony	–	–	–	–	–	–	–	–
Szenci	–	–	–	–	–	–	–	–
Dunaszerdahelyi	196	93	8	4	65,1	30,9	2,7	1,3
Galántai	–	–	–	–	–	–	–	–
Komáromi	178	39	5	3	79,1	17,3	2,2	1,3
Lévai	164	28	2	1	84,1	14,4	1,0	0,5
Nyitrai	–	–	–	–	–	–	–	–
Érsekújvári	–	–	–	–	–	–	–	–
Vágsellyei	–	–	–	–	–	–	–	–
Losonci	219	87	17	6	66,6	26,4	5,2	1,8
Nagyrócei	201	111	22	1	60,0	33,1	6,6	0,3
Rimaszombati	525	474	53	8	49,5	44,7	5,0	0,8
Nagykürtösi	–	–	–	–	–	–	–	–
Kassa	926	211	13	9	79,9	18,2	1,1	0,8
Kassa-környéki	1 000	531	23	14	63,8	33,9	1,5	0,9
Nagymihályi	337	175	19	7	62,6	32,5	3,5	1,3
Rozsnyói	346	143	13	5	68,2	28,2	2,6	1,0
Töketerbesi	742	192	27	12	76,3	19,7	2,8	1,2
Dél-Szlovákia	4 834	2 084	202	70	67,2	29,0	2,8	1,0

Megjegyzés: azon járáások esetében, ahol az adott etnikai csoportba tartozó 15–49 éves női népesség nem érte el a 100-at, az értékek nincsenek feltüntetve.

6. táblázat: A 15–49 éves magyar, szlovák és cigány nők családi státus szerinti megoszlása Dél-Szlovákia járáásaiban

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Dél-Szlovákiában meglepően hasonlóak a magyarok és a szlovákok családi állapottal kapcsolatos adatai. A lényegi eltéréseket ezúttal is a cigányoknál találhatjuk: míg a magyarok és szlovákok esetében az érintett női korcsoport fele, addig náluk több mint kétharmada él hajadon státusban. Ez nyilvánvalóan annak a hagyományos cigány kulturális attitűdnek a következménye, amely a házasságot nem az állam, hanem a helyi közösség által legitimált intézménynek tekinti,¹⁶ s ami Magyarországon is ismert jelenség.¹⁷

A járási férjzettségi arányszámok alakulása egyik etnikumnál sem utal földrajzi szabályszerűségekre, és közös területi mintázatról sem beszélhetünk, ami valószínűsíti, hogy a magyar és a szlovák nők tizedszázalékos pontossággal azonos dél-szlovákiai nupcialitása csupán a véletlen műve. Az elváltak korcsoportbeli, illetve férjzettekre vetített arányszámait szintén nem mutatnak semmilyen földrajzi szabályszerűséget.

Termékenység, élveszületések

A szlovák népszámlálási adatbázisban az élveszületések számsorrendjének (1, 2, 3, 4, 5+) utolsó tagja csak annak minimumértékét adja meg, ami standard megoldás a népszámlálási adatközlésekben, mivel azonban a cenzusstatistikák az élveszületések összes számát sehol nem adják meg, azok egy nőre jutó átlagos értéke sem számítható ki; a szlovák népszámlálási adatokból csak a nők születésszám szerinti megoszlása ismerhető meg.

Rendelkezésünkre állnak azonban a cenzusadatokon kívül más, a gyermekvállalási hajlandóság szintjének tömör kifejezésére alkalmas statisztikák is: konkrétan a két utolsó népszámlálás közötti időszakra vonatkozóan az anya etnikai hovatartozása szerint regisztrált, a Szlovák Statisztikai Hivaltól származó éves élveszületési adatok,¹⁸ továbbá ismerjük a magyar és a szlovák nőknek a 2011-es népszámlálás szerinti korcsoportos statisztikáit,¹⁹ amelyek a 2021-es népszámlálási adatbázis hasonló adataival kiegészítve lehetővé teszik a

16 Potančoková, Michaela – Vaňo, Boris – Pilinská, Viera – Jurčová, Danuša: Slovakia: Fertility between tradition and modernity. *Demographic Research*, 2008. 19 (25). 973–1018.

17 Kemény István: A magyarországi cigány népesség demográfiája. *Demográfia*, 2004. 47 (3–4). 335–346.; valamint KSH: A hazai nemzetiségek demográfiai jellemzői. *Statisztikai Tükör*, 2015/82. Letöltése helye: www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nemzetiseg_demografia.pdf; letöltés ideje: 2023. 09. 07. Annak igazolására, hogy a termékeny korú roma nők körében a hajadonok magas aránya nem a fiatalos kor-megoszlás következménye-e, megnéztem, hogy a Kassa-környéki járásban – ahol a legmagasabb a 15–49 éves cigány nők száma, s a roma hajadonok részaránya hasonló a dél-szlovákiai átlagértékhez – hogyan alakultak a 30–49 éves, tehát már egyértelműen házasodási korú női népességben belüli arányszámok. Az eredmények itt is az etnikumközi részarányok egyenlenségét mutatták: a hajadonok aránya ebben a női korcsoportban a magyaroknál 28%, a szlovákoknál 24%, a romáknál pedig 43%, vagyis a hajadonstátusuk aránya a cigányok körében idősebb korban is magas marad.

18 Az adatok eljuttatásáért köszönet illeti Gyurgyík Lászlót.

19 Közzétette: Gyurgyík, 2014. A szlovákiai magyarság, i.m.

termékeny korú nők évközepe számainak, s ennél fogva a magyarok és szlovákok évi általános termékenységi arányszámainak a 2011–2020-as periódusra történő kiszámítását.²⁰ Az élveszületések éves számát és a termékeny korú nőkre vonatkozó számítások eredményét a 7. táblázat mutatja.

	Élveszületések				15–49 éves nők (évközepe adat)			
	Magyarok	Szlovákok	Egyéb	Országos	Magyarok	Szlovákok	Egyéb	Országos
2011	3 793	55 156	2 054	61 003	107 315	1 121 685	145 643	1 374 642
2012	3 724	50 011	1 980	55 715	105 557	1 117 011	140 200	1 362 769
2013	3 498	49 716	1 772	54 986	103 800	1 112 338	134 758	1 350 896
2014	3 569	49 717	1 913	55 199	102 045	1 107 671	129 323	1 339 038
2015	3 583	50 451	1 752	55 786	100 290	1 103 004	123 887	1 327 181
2016	3 717	52 223	1 777	57 717	98 533	1 098 331	118 445	1 315 308
2017	3 698	52 448	1 982	58 128	96 775	1 093 657	113 002	1 303 435
2018	3 528	52 186	2 094	57 808	95 020	1 088 990	107 567	1 291 577
2019	3 309	51 804	2 103	57 216	93 265	1 084 323	102 132	1 279 720
2020	3 302	51 516	2 012	56 830	91 508	1 079 650	96 689	1 267 847

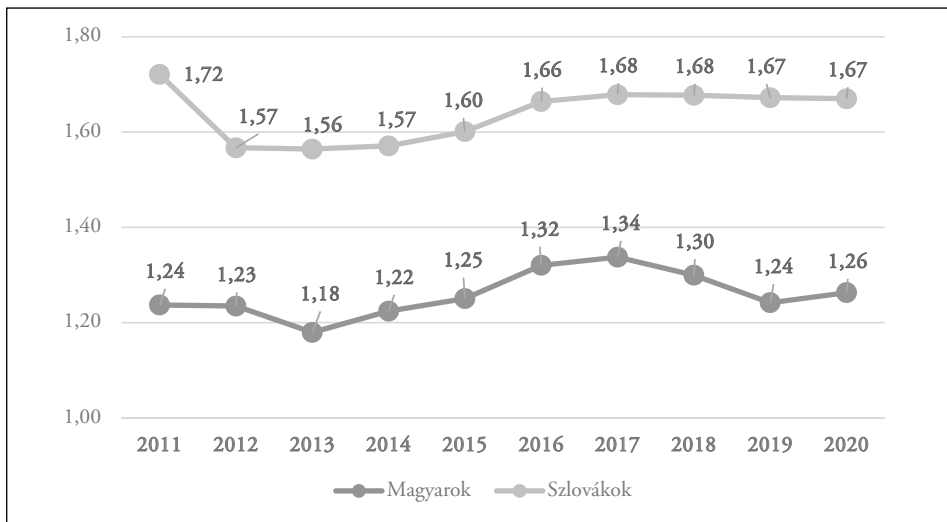
7. táblázat: Az élveszületések éves és a 15–49 éves nők becsült évközepe száma a szlovákiai magyarok, szlovákok és egyéb etnikumúiak körében 2011–2020 között

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal; Gyurgyík, 2014. A szlovákiai magyarság, i.m. adatai alapján saját számítás

20 Valójában nem az általános, hanem a teljes termékenységi arányszám lenne az ideális mutató, amelyet a korcsoportos termékenységi arányszámok összeadásával kell kiszámolni – a rendelkezésünkre álló nemzetiségi statisztikák azonban nem tartalmazzák az anyák szüléskor betöltött életkorát. Ha azonban az általános termékenységi arányszámot – vagyis az élveszületések éves számának és a 15–49 éves nők évközepe számának a hányadosát – besorozzuk 35-tel, azaz a termékeny női életévek számával, a teljes termékenységi arányszámhoz közeli értéket kapunk. Mivel a termékeny korú nők valós létszámadatait csak a népszámlálási adatokból ismerjük, az évközepe adatokat csak becsülni tudjuk, mégpedig úgy, hogy a két népszámlálás eszmei időpontja között az értékek lineáris változását feltételezzük. Mivel a 2011-es népszámlálás eszmei időpontja május 21., a 2021-esé pedig január 1. volt (mindkét esetben nulla órákor), egyszerűbb volt napokra bontva, természetesen a szökőéveket is figyelembe véve kiszámítani a szóban forgó évközepe értékeket (a két népszámlálás közötti intervallum hossza összesen 3513 nap volt).

Bár tíz év adataiból nem érdemes mélyrehatóbb következtéseket levonni, a magyar és szlovák élveszületések eltérő dinamikája így is figyelemreméltó: míg magyar részről a születésszámok kisebb ereszkedést, majd visszatérést követően 2017-től erős lejtmenetet mutatnak, a szlovák születésszámok az első év zuhanása után stabilizálódtak. A szülőképes korú nők száma minden etnikai csoportban esett, ám ennek két népszámlálás közötti mértéke a szlovákok esetében csupán 4%, míg a magyaroknál 15% volt.

Az 8. ábrán a magyarokra és a szlovákokra kiszámított általános termékenységi arányszámok 35-tel felszorozott (vagyis a teljes termékenységi arányszámhoz közeli) éves értékei láthatók.

Megjegyzés: 35-tel, a termékeny női életévek számával felszorozva.

8. ábra: A szlovákiai magyarok és szlovákok (felszorozott) általános termékenységi arányszáma 2011–2020 között

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal; Gyurgyík, 2014. A szlovákiai magyarság, i.m. adatai alapján saját számítás

Bár magyar részről a termékenységi arányszámok alakulása nélkülözi az *élveszületési* számok esetében tapasztalt csökkenő tendenciát, maguk az értékek – különösen a szlovákokéval összehasonlítva – kifejezetten alacsonynak mondhatók, s a tíz évből nyolcban a nemzetközi szakirodalomban csak *lowest-low*-nak nevezett extrém alacsony (1,3 vagy kisebb értékű) termékenységi tartományba²¹ estek.

21 Kohler, Hans-Peter – Billari, Francesco C. – Ortega, José Antonio: The emergence of lowest-low fertility in Europe during the 1990s. *Population and Development Review*, 2002. 28 (4). 641–680.

Mindezek után a cenzusértékek adta lehetőségek szerint is hasonlítsuk össze a Dél-Szlovákiában élő etnikumok gyermekvállalási hajlandóságát, a nők születésszám szerinti aránymegoszlása alapján elvégezve az összevetést, a népszámlálás időpontjában termékeny korú, illetve a már befejezett termékenységgel jellemezhető (50+) női korcsoportban egyaránt.

Élve- születések száma	15–49 évesek			50+ évesek		
	<i>Magyarok</i>	<i>Szlovákok</i>	<i>Cigányok</i>	<i>Magyarok</i>	<i>Szlovákok</i>	<i>Cigányok</i>
Létszám adatok						
0	33 246	154 657	1 623	6 835	28 161	109
1	23 011	88 241	1 091	15 911	52 062	135
2	24 420	101 468	1 448	53 699	155 848	341
3	5 199	23 822	1 008	18 783	60 371	428
4	1 399	5 740	635	4 563	15 794	366
5+	1 323	4 939	1 245	2 327	8 436	706
Ismeretlen	847	2 917	448	919	1 612	17
Összesen	89 445	381 784	7 498	103 037	322 284	2 102
Részarányok (%)						
0	37,2	40,5	21,6	6,6	8,7	5,2
1	25,7	23,1	14,6	15,4	16,2	6,4
2	27,3	26,6	19,3	52,1	48,4	16,2
3	5,8	6,2	13,4	18,2	18,7	20,4
4	1,6	1,5	8,5	4,4	4,9	17,4
5+	1,5	1,3	16,6	2,3	2,6	33,6
Ismeretlen	0,9	0,8	6,0	0,9	0,5	0,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

8. táblázat: A 15–49 éves, valamint az 50 éves és idősebb magyar, szlovák és cigány nők éves születéseinek száma Dél-Szlovákiában

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

A 15–49 éves korcsoportban az egyes sorokon belül, vagyis a születésszámok tekintetében a magyar és a szlovák nők hasonló százalékarányokat mutatnak fel. Ez nem mond ellent a teljes termékenységi arányszámok esetében fentebb tapasztalt különbségeknek, ugyanis azok egyrészt országos szintű adatok voltak, míg a jelenlegiek csak a magyarlakta sávban élőkre vonatkoznak, másrészt a két mutató nem ugyanazt fejezi ki.²² Az igazi eltérések ezúttal is a roma nőkre vonatkozó oszlopokban tapasztalhatók, ahol a 0, 1 és 2 éveszületéshez kapcsolódó arányérték még lényegesen elmarad a másik két etnikumétól, 5+ számú éveszületésnél viszont már 11–13-szorosa azokénak.

A már befejezett termékenységgel bíró cigány nők körében 4 és 5+ éveszületésnél jelentősek az eltérések, míg a magyar és a szlovák nők értékei itt is hasonló tartományban mozognak. Az 50+ korcsoportban a roma nők egyharmada 5 vagy annál több éveszületést mondhat magáénak, míg a másik két etnikumnak ezt csak 2–3%-áról állíthatjuk. Ugyanabban a korcsoportban a magyar és a szlovák nők mintegy 50%-a 2 éveszületéssel jellemezhető, miközben a romáknak csupán a 16%-a esik ebbe a kategóriába.

Az alábbiakban járási szinten láthatjuk a három etnikai csoport születésszám szerinti megoszlását, azonban itt a könnyebb áttekinthetőség érdekében összevontam a 0 és 1, valamint a 3 vagy ennél magasabb számú éveszületéssel bírók – tehát a reprodukcióhoz szükséges szint alatt, illetve fölött szülő nők – százalékarányát.

22 A teljes termékenységi arányszám – az éveszületések valós adataival szemben – azt mutatja, hogy a vizsgált női népesség tagjai életük során hány gyermeket szülnének az adott időszak termékenységi viszonyai mellett.

	15–49 évesek					
	0–1 éves születés (%)			3+ éves születés (%)		
	<i>Magyarok</i>	<i>Szlovákok</i>	<i>Cigányok</i>	<i>Magyarok</i>	<i>Szlovákok</i>	<i>Cigányok</i>
Pozsony	66,0	69,3	–	5,7	5,6	–
Szenci	61,2	59,0	–	6,4	8,1	–
Dunaszerdahelyi	66,1	63,4	45,8	5,9	7,9	28,9
Galántai	63,6	62,6	–	6,3	7,6	–
Komáromi	65,5	67,3	37,3	7,9	7,6	44,0
Lévai	63,1	63,3	47,2	8,1	9,8	31,8
Nyitrai	57,7	63,3	–	7,9	7,9	–
Érsekújvári	66,0	64,6	–	7,0	7,9	–
Vágsellyei	63,8	61,4	–	6,1	9,0	–
Losonci	58,3	63,5	42,6	13,9	9,9	34,3
Nagyrócei	60,0	56,1	38,8	12,4	16,3	37,0
Rimaszombati	52,7	60,2	38,7	18,5	11,7	29,6
Nagykürtösi	61,9	61,4	–	8,3	10,5	–
Kassa	62,6	65,3	23,9	7,3	7,1	39,3
Kassa-környéki	57,2	56,6	35,1	11,8	15,5	46,3
Nagymihályi	57,2	58,7	37,4	14,5	14,7	33,8
Rozsnyói	61,8	57,4	38,7	9,3	15,1	42,6
Töketerebes	61,4	57,9	34,8	11,8	15,3	43,6
Dél-Szlovákia	62,9	63,6	36,2	8,9	9,0	38,5

Megjegyzés: azon járások esetében, ahol a százalékalap (itt: az adott etnikai csoportba tartozó 15–49 éves női népesség) nem érte el a 100-at, a ráták értéke nincs feltüntetve.

9. táblázat: A 0–1, illetve 3 vagy több éves születéssel jellemezhető nők százalékaránya a 15–49 éves magyar, szlovák és cigány nők körében Dél-Szlovákia járásában

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Az eredmények lényegében a kormegoszlás esetében már látott mintázatokat tükrözik: a 3 vagy több éves születéssel jellemezhető magyar és szlovák nők aránya ezúttal is a romák által nagyobb számban lakott járásokban magasabb (a cigány nők esetében ezúttal ilyen területi szabályszerűség nem tapasztalható). Magyar részről a 15–49 éves nők a Dunaszerdahelyi járásban mutatják fel a legrosszabb termékenységi mutatókat; ők Dél-Szlovákia egészében a szóban forgó magyar női korcsoport 22%-át adják. A magyar és a szlovák nők egymáshoz viszonyított gyermekvállalási hajlandósága járási szinten vegyes képet mutat.

Az alábbiakban a befejezett termékenységgű női korcsoportban is megnézzük ezeket a megoszlásokat.

	50+ évesek					
	0–1 éveszülötés (%)			3+ éveszülötés (%)		
	<i>Magyarok</i>	<i>Szlovákok</i>	<i>Cigányok</i>	<i>Magyarok</i>	<i>Szlovákok</i>	<i>Cigányok</i>
Pozsony	33,1	35,0	–	18,0	16,1	–
Szenci	19,1	23,3	–	30,9	26,7	–
Dunaszerdahelyi	21,0	24,4	12,9	25,8	27,4	63,3
Galántai	18,9	19,1	–	28,1	33,6	–
Komáromi	23,6	25,0	–	22,6	24,2	–
Lévai	22,2	20,9	–	23,7	28,2	–
Nyitrai	17,0	21,1	–	32,8	31,2	–
Érsekújvári	23,7	21,1	–	20,7	29,3	–
Vágsellyei	20,0	18,4	–	24,1	31,7	–
Losonci	25,5	23,4	15,0	24,7	24,2	60,0
Nagyrócei	23,6	17,6	9,7	21,9	29,7	65,3
Rimaszombati	21,8	20,7	11,0	27,9	28,2	67,4
Nagykürtösi	18,4	19,4	–	26,4	30,0	–
Kassa	31,5	26,9	14,6	15,7	23,7	74,8
Kassa-környéki	17,8	15,8	11,4	29,3	40,7	78,4
Nagymihályi	17,9	16,9	7,9	30,6	35,7	72,8
Rozsnyói	21,6	17,9	8,8	21,2	27,4	76,6
Töketeresesi	18,9	17,2	5,4	32,3	38,5	83,9
Dél-Szlovákia	22,1	24,9	11,6	24,9	26,3	71,4

Megjegyzés: azon járások esetében, ahol a százalékalap (itt: az adott etnikai csoportba tartozó 50+ éves női népesség) nem érte el a 100-at, a ráták értéke nincs feltüntetve.

10. táblázat: A 0–1, illetve 3 vagy több éveszülötéssel jellemezhető nők százalékaránya az 50 éves és idősebb magyar, szlovák és cigány nők körében Dél-Szlovákia járásáiban

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Magyar–szlovák viszonylatban nem látunk egyértelmű különbségeket, cigány–nem cigány relációban viszont ezúttal is feltűnőek a különbségek, főleg a 3 vagy több éveszületéssel bíró nők esetében. Ebben a korcsoportban is érvényesül a szabályszerűség, miszerint a magasabb számú éveszületést felmutató nők aránya az erős roma jelenléttel jellemezhető járásokban a legnagyobb, beleértve ezúttal magukat a cigány nőket is. Utóbbiak esetében a szóbanforgó arányszám öt keleti járásban is túllépi a 70%-ot, a rekordértéket pedig a tóketerebesi járásban élők tartják 84%-kal, miközben a 0–1 éveszületéssel bírók rátája ugyanitt csupán 5%.

A magyaroknál a magasabb születésszámmal bíró nők aránya két nyugati járásban, a Szenciben és a Nyitraiban is meglehetősen nagy (31–33%). Paradox módon magyar részről a fiatalkori függőségi ráta legalacsonyabb értékét is a Nyitrai járásban mutatták fel, ami az etnikai reprodukció igen alacsony szintjéről, vagyis a szülőképes korú nők gyermekvállalási hajlandóságának drasztikus csökkenéséről és/vagy jelentős mértékű asszimilációról árulkodik, de a fiatalabbak körében zajló esetleges (belső) elvándorlás is egy lehetséges magyarázat. Ugyancsak figyelemreméltó a dunaszerdahelyi magyarság gyermekvállalási kedvének életkor szerinti alakulása, ugyanis magyar viszonylatban az 50+ korcsoportba tartozó nők – a termékeny korúakról lértakkal szemben – még átlagos értékeket mutattak fel.

A 0–1 éveszületéssel bíró nők esetében elsősorban az urbánus környezet hatását kell kiemelnünk, szlovák és magyar vonatkozásban egyaránt: az előbbiek Pozsonyban, az utóbbiak pedig Pozsonyban és Kassán mutattak fel kimagasló, egyharmad körüli arányt.

Összegzés

A felvidéki magyarságnak a két utolsó szlovákiai népszámlálás közötti létszámcsökkenése területileg egyenetlen mértékben zajlott. A fogyatkozás aránya negatív kapcsolatban állt a magyarság helyi számarányával, aminek következtében a fővárosban volt a legmagasabb, a dunaszerdahelyi járásban pedig a legalacsonyabb a csökkenés. Erős kivételt jelentett e szabályszerűség alól a dél-gömöri régió, valamint a magyarlakta sávtól északra elhelyezkedő szórványvidék, ahol nőtt a magukat magyarnak vallók száma, az előbbi esetben valószínűleg a cigányság jelentős részének önmeghatározása, az utóbbiban pedig a disszimiláció miatt.

A két census között zajló etnodemográfiai folyamatok másik jelentős következménye a nyugat-csallóközi magyarság lakossági számarányának drasztikus esése volt, aminek oka a magyarság létszámfogyatkozása mellett a szlovák népességnek az ország elmaradottabb területeiről Pozsonyba és környékére, illetve a fővárosból az agglomerációba irányuló belső migrációja. Ezzel szemben az említett dél-gömöri régióban (Rimaszombati járás) – a ma-

gyar nemzetiségi és anyanyelvi arányok növekedésének, illetve a környező járásokban zajló csökkenésének egyidejű következményeként – egy új magyar etnikai centrum kiemelkedése figyelhető meg.

Kedvezőtlen, az ország nem magyar népességénél előregedettebb korstruktúrája miatt a jövőben a felvidéki magyarság erőteljes létszámapadásának a folytatódása várható. Sokatmondó, hogy a magyar évjáratok létszáma egyetlen generáció alatt megfeleződött, míg a nem magyar többségnél az utóbbi húsz évben a születésszámok növekedése tapasztalható. Ha összevetjük a három legnagyobb etnikum (szlovák, magyar, cigány) korstruktúráját, a magyaroknál a 65 év feletti, a romáknál pedig a 15 év alattiak feltűnően magas aránya a legjellemzőbb sajátosság; míg az utóbbi érték a magyarok körében csupán 18%, a cigányoknál 54%-ot, egyes keleti járásokban pedig a 70–80%-ot is eléri. Szlovák részről a Szenci és Dunaszerdahelyi járásban élők fiatalos korösszetétele a leginkább figyelemreméltó jelenség, ami a fővárosi eredetű szuburbán népesség magas lokális arányára utal.

A családi állapotot illetően a felvidéki magyarság gyakorlatilag házasságpárti népességnek nevezhető. Dél-Szlovákiában a magyarok és a szlovákok családi állapotra vonatkozó adatai igen hasonlóak, eltéréseket a cigányoknál tapasztalhatunk, akiknél meglehetősen magas a hajadon státusúak – valójában informális házasságban élők – aránya.

A 2011–2020 közötti teljes termékenységi arányszámok a felvidéki magyarok gyermekvállalási hajlandóságának igen alacsony, a szlovákok esetében pedig annak közepesen alacsony – szintén a reprodukciós szint alatti – mértékéről árulkodnak. Ugyanakkor a 2021-es népszámlálás élveszületési statisztikái nem utalnak jelentős különbségekre a két etnikum között. Az igazi eltérések itt is a roma nőknél tapasztalhatók, a termékeny korúak és annál idősebbek esetében egyaránt: utóbbiak körében a nők egyharmada 5 vagy annál több élveszületést produkált élete során, míg a másik két etnikumnak ez csak a 2–3%-áról mondható el.

Helyi szinten a három vagy több élveszületéssel bíró nők arányának erős területi elrendezettsége figyelhető meg: az értékek mindhárom etnikum esetében a cigányok által nagy arányban lakott keleti járásokban magasabbak (a Tőketerebesi járásban a romáknál 84%), ami magyar és szlovák részről a cigány demográfiai minták adaptációjának lehetőségére és/vagy a cigányok magyar és szlovák népességen belüli, a statisztikákban rejtett jelenlétére utal. Maguknak a romáknak az esetében pedig arra, hogy ezekben a térségekben kevésbé követik a többségi népesedési normákat, mint a nyugati régiókban.

Ezzel szemben a 0 vagy 1 élveszületéssel bíró nők aránya – mintegy egyharmados rátával – Pozsonyban, illetve a magyarok esetében Pozsonyban és Kassán a legmagasabb. Magyar részről ki kell még emelni a 15 éven felüli női népesség egyötödét kitevő, a tömb-

magyarság részét képező Dunaszerdahelyi járásbéli nők relatív (vagyis a többi járáshoz viszonyított) gyermekvállalási hajlandóságának életkor szerinti változását, amelynek következtében az 50+ korcsoport tagjait még átlagos értékek jellemzik, míg a 15–49 évesek saját etnikai körben a legrosszabb járási értéket produkálják. A termékeny életciklusukat lezárt magyar nők a keleti régió mellett még a Szenci és a Nyitrai járásban mutattak fel nagyobb arányban magasabb születésszámot, ami azért érdekes, mert magyar részről az utóbbi járásban legalacsonyabb a fiatalkorúak aránya, ami a gyermekvállalási hajlandóság erős csökkenését, illetve az asszimiláció jelentős mértékét valószínűsíti.